

Obnoviteljski kontrast: 'klasični' (naslijeđeni) i 'novi' pristup u oblikovanju župnog pastorala

Pero Aračić, Đakovo

Sažetak

Kad se nalazimo u vremenskim raskrižjima kao što je prijelaz iz stoljeća u stoljeće, obično se svode 'računi'. I Crkva promišlja svoj dvijetisućljetni biti i djelovati. Ovaj rad, potkrepljujući svoje tvrdnje podacima veoma svježih istraživanja vjerske situacije u Hrvatskoj sugerira da je potrebno 1. propitati neke temeljne koncepte u pastoralnih djelatnika, kao što su oni o čovjeku, Bogu Isusa Krista, o Crkvi i sakramentu; 2. nekim područjima crkvenog djelovanja dati prednost, kao što su odrasli, obitelj, sveučilištarci te rubne i posebne skupine; 3. učiniti pomak u načinu rada u pravcu personalizacije, tj. da se anonimnost i masovnost preokrenu u korist subjekta i njegova udjela i suodgovornosti u životu i radu kršćanske zajednice, tako da se ozbiljno uzmu strukture suodgovornosti kao što su različita vijeća te strukturiranje župe kao 'zajednice zajenica'; 4. da se Crkva društveno pozicionira kao subjekt koji sudjeluje u izgradnji društvenog vrijednosnog ozračja te su zato važne njezine poruke i strukture solidarnosti, proročka kritičnost unutar nje same kao i prema društvu, razumljiva i komunikacijski dobra prisutnost u medijima te trajan dijalog s kulturom. Takvim usmjerenjima vjerujemo da je moguće približavati se sve više identitetu 'biti Isusov sljedbenik i njegova Crkva'.

Uvod

Odmah se nameće pitanje značenja termina. Kad je riječ o kontrastima čini nam se da se traže odgovori na mnoga pitanja kao što su: tko je čovjek vjernik, što je župna

zajednica, što je Crkva, kakva je slika Boga u prosječna vjernika, a ništa manje u pastoralnih djelatnika. Kad se iskristaliziraju mnogi od tih pojmova, moguće je osjetiti kontraste koji bi u našoj svijesti morali biti daleko naglašenije prisutni, uočljiviji. Onda bi se iz tih vidika trebalo prosuđivati stvarno stanje u našim vjerskim zajednicama.

Što znači 'klasični' način rada u župnom pastoralu? Teško je govoriti u 'crno-bijeloj' tehnici, jer je to pitanje mnogo zamršenije. Ipak, zbog potrebe boljeg uočavanja potrebnih pomaka, smijemo sebi dopustiti i poneka pojednostavljena i neulaženja u pojedinosti. Naravno, nužno je imati pred očima vlastitu situaciju, kao i činjenicu življenja 45 godina u neslobodnom ili djelomično slobodnom društvu, kojim smo se dijelom i opravdavali i skrivali iza njega. No, tu su se dogodile i određene deformacije, posebno s obzirom na mjesto i ulogu vjere u javnom društvenom životu i strukturiranju društva. Možda bi bila bolja riječ 'naslijeđeni' pristup.

Naša pastoralna praksa, naime, je vanjska pojavnost. Ispod te pojavnosti ili u njoj jest nešto što je prožima i oblikuje. Ona je, dakle, izričaj nečeg dubljeg. Što se iz naše crkvene prakse dade iščitati? To je za mene izazovno pitanje. Radi se, naime, o tome imaju li oni koji predvode zajednice, ili crkveni djelatnici općenito jasna polazišta i jasne ciljeve? Pastoralna praksa pretpostavlja ta polazišta i ciljeve.

Iz sličnih procesa promišljanja nužno nastaju izbori prioriteta koji bi bili bliži Bogu i njegovoj volji, Isusu i njegovim prioritetima, iskonskoj zamisli ustanove Crkve i njezinim zadacima, služenju po službama i službenicima i njihovim prioritetima i duhovnosti.

Uvijek je teško nešto poredati po redosljedu važnosti. No, prosudba je bitna u osobnom i crkvenom životu. Prema tome, treba imati hrabrosti doći do kristalne jasnoće, prije svega u onim točkama iz kojih se onda neki drugi problemi rješavaju kao posljedice.

Izlaganje će imati ove dijelove: I. Kratki opis vjerske situacije i stila rada u našim župama; II. Polazišta za obnovu pastoralnog djelovanja.

I. KRATKI OPIS VJERSKE SITUACIJE I STILA RADA U NAŠIM ŽUPAMA

Ovdje želimo, bez pretenzija iscrpnosti, što uostalom i nije potreba niti težište ovog izlaganja, samo u osnovnim naznakama ocrtati prosječnu vjersku situaciju u našim župama i isto tako, sa svim uvažavanjem mogućih drugačijih prosudbi i stvarnih idealnijih župa, progovoriti o prevladavajućim stilovima pastoralnog rada.

A. Prosječna vjerska slika naše župe

Vjera je u svojoj biti najintimniji osobni čin svakog čovjeka i izmiče izvanjskom iskustvenom zapažanju, no ona se velikim dijelom također očituje u izvanjskim i javnim oblicima te dosljedno ima, ne samo osobne nego i društvene i etične dimenzije. Vjeru shvaćamo kao živi proces. Njezino stanje i zrelost nije moguće jednostavno "izmjeriti" za duže vrijeme.

U tom vidu sociološka istraživanja u području religioznosti i vjere doživljavamo kao snimku trenutačnog stanja i naslućivanje iz kojega i naša Crkva, može i treba, uz zapažanja do kojih dolazi, koristiti podatke kako bi prosudbom vjere mogla predložiti smjernice za pastoralno djelovanje koje će voditi do sazrijevanja vjere, poboljšanja vjerske prakse i približavanja zahtjevnim idealima Isusa Krista.

Naša promišljanja i zapažanja želimo upotpuniti i rezultatima socioloških istraživanja provedenih posljednjih godina u Hrvatskoj. Riječ je o dvama istraživanjima. Prvo je istraživanje provedeno 1997. u deset tranzicijskih zemalja, među njima i u Hrvatskoj, pod nazivom "Aufbruch", na populaciji stanovništva starosne dobi od 18 do 65 godina.¹ Istodobno je provođeno i drugo istraživanje, Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod naslovom "Vjera i moral u Hrvatskoj".²

¹ Rezultati toga istraživanja su u tisku, zajedno s podacima za Poljsku i Ukrajinu. Podaci koje ovdje iznosimo uzeti su iz rukopisa: Pero Aračić - Krunoslav Nikodem, *Landbericht. Kroatien*.

² Podaci istraživanja objavljeni su u *Bogoslovskoj smotri* 68 (1998), 4. Rezultati obaju istraživanja međusobno se nadopunjavaju i osvjetljavaju te ćemo ih i ovdje tako koristiti. Usp. Marijan Valković, *Vjera i moral u*

1. Vjerovanje u Boga i slika o Bogu

Pitanje “koja od sljedećih izjava najbolje opisuje Vaš stav prema Bogu?” donijelo je sljedeće rezultate:³

• ne vjerujem u Boga	5,1 %
• ne znam postoji li Bog i mislim da se to sa sigurnošću ne može znati	6,0
• ne vjerujem u osobnog Boga, no vjerujem u neku višu silu	11,0
• katkad vjerujem u Boga, a katkad ne	5,3
• iako pomalo sumnjam, ipak vjerujem u Boga	21,0
• znam da Bog postoji, uopće ne sumnjam u to	51,6

Tim odgovorima treba dodati podatak da za čak 7,8% katolika u Hrvatskoj postoji “neka viša sila”, a ne osobni Bog. K tome i 4,3% katolika nije sigurno ni u Božju opstojnost.

Boga, pak, u Isusu Kristu prepoznaje 60,2% ispitanih koji se deklariraju katolicima. To znači da preostalih 40% nominalne katoličke populacije ima problema s prihvaćanjem temeljne istine kršćanstva.⁴

Hrvatskoj. Opći uvod, u: Bogoslovska smotra 68 (1998), 4, str. 461-473; ovdje str. 463.

³ Podaci su preuzeti iz istraživanja “Aufbruch”.

⁴ Podaci prema istraživanju “Vjera i moral u Hrvatskoj”; usp. Gordan Črpić - Stjepan Kušar, *Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj*, u: Bogoslovska smotra 68 (1998), 4, str. 513-563, ovdje str. 530.

Držanje katolika u Hrvatskoj prema Bogu s obzirom na njihovu dob izgleda ovako:⁵

	Rođeni prije 1940.	1941.- 1950.	1951.-1960.	1961. -1970.	poslije 1971.
• ne vjerujem u Boga	5,1	4,4	5,0	4,4	6,6
• ne znam postoji li Bog i mislim da se to sa sigurnošću ne može znati	2,9	8,7	6,3	6,5	5,6
• ne vjerujem u osobnog Boga, no vjerujem u neku višu silu	6,9	13,9	11,0	10,5	12,5
• katkad vjerujem u Boga, a katkad ne	4,9	5,5	2,3	6,2	7,8
• iako pomalo sumnjam, ipak vjerujem u Boga	18,1	23,0	16,8	26,1	21,2
• znam da Bog postoji, uopće ne sumnjam u to	62,1	44,6	58,5	46,4	46,3

2. Odnos prema osobi Isusa Krista

Kao što je šaroliko poimanje Božje stvarnosti, tako je i s poimanjem osobe Isusa Krista: 66% populacije izjavljuje kako vjeruje čvrsto ili s dozom vjerničke nesigurnosti da je Isus Krist božanska osoba koja je kao čovjek živjela među nama, a ostali se raspršuju na druge kategorije.⁶

Zanimljivo je ovdje promotriti rezultate koji govore o osobnom uvjerenju o Isusu Kristu u svjetlu podataka o dužini pohađanja vjerske pouke ispitanika.⁷

⁵ Podaci su preuzeti iz istraživanja "Aufbruch".

⁶ Podaci su preuzeti iz istraživanja "Aufbruch". Prema istraživanju "Vjera i moral u Hrvatskoj" 74% naše populacije smatra "da je Isus Krist čovjek i Bog". Usp. Gordan Črpić - Stjepan Kušar, *Navedeni članak*, str. 548.

⁷ Podaci su preuzeti iz istraživanja "Aufbruch".

	Nisam siguran je li Isus doista ikad postojao, živio	Znam da je Isus bio jedan osobit čovjek	Ne mogu se odlučiti je li Isus bio samo čovjek ili i božanska osoba	Dođuše, to posve ne razumijem, no vjerujem da je Isus, koji je kao čovjek živio među nama bio božanska osoba	Znam i čvrsto vjerujem u to da je Isus, koji je kao čovjek živio među nama, Sin Božji i božanska osoba	Ne znam
tijekom cijele osnovne škole	2,3	8,6	7,3	15,8	62,8	3,3
nekoliko godina	1,9	11,1	14,4	24,0	44,1	4,5
nekoliko mjeseci	3,9	11,1	11,7	37,2	32,2	3,9
nekoliko tjedana	0	23,7	15,8	23,7	21,1	15,8
povremeno, za pojedinih prigoda	5,2	6,5	25,3	22,7	29,2	11,0
nisam išao na vjersku pouku	19,4	21,9	17,8	20,1	12,9	7,9

Dužina vjerske pouke, kako vidimo, bitno utječe na zauzimanje stava prema osobi Isusa Krista. Što je duži period redovite vjerske formacije, to je veće prihvaćanje Isusa Krista, koji je ujedno i ljudska i božanska osoba. Obratno, osobe koje su manje bile zahvaćene katehizacijom, sklonije su prihvaćati i neke alternativne ideje o osobi Isusa Krista.

Isti fenomen nazočan je i s obzirom na odlazanje na misu: 88% onih koji mjesečno barem jednom i češće dolaze na misu⁸ vjeruju kako je Isus bio povijesni čovjek i božanska osoba (zbrajajući one koji vjeruju iako potpuno ne razumiju i one

⁸ Naime, prema istom istraživanju "Aufbruch", 17% katolika je izjavilo da na misu idu najmanje jednom mjesečno, 24,5% da idu jednom ili više puta tjedno, a 0,6% svaki dan. To znači da 42,1% katolika u Hrvatskoj dođe na misu najmanje jednom mjesečnom. Ovdje takve nazivamo "prakti-kantima". Preostalih 53,9% katolika na misu dolazi "više puta godišnje" (29,8%), "rjeđe" 14% ili "nikada" (14,1%). Do gotovo identičnih podataka došlo je i istraživanje Katoličkog bogoslovnog fakulteta "Vjera i moral u Hrvatskoj" (usp. Marijan Valković, *Navedeni članak*, str. 491).

koji znaju i vjeruju). No, moramo uočiti da preostalih 12% “praktičnih” vjernika u to ne vjeruje ili barem ozbiljno sumnja. Za pitati se je što je tek s 53,9% povremenih posjetitelja liturgijskih slavlja.

3. Pitanje smrti i uskrsnuća te zagrobnog života

Uz vjerovanje da je Isus Krist “pravi Bog i pravi čovjek”, vjera u uskrsnuće jedna je od temeljnih odrednica kršćanstva, s kojima kršćanstvo, možemo slobodno reći, “stoji ili pada”. Na izravno pitanje vjeruju li u uskrsnuće od mrtvih, 56,4% građana Hrvatske odgovara s “vjerujem”, 18,4% “ne zna”, a čak 25,3% njih ne vjeruje.⁹ U uskrsnuće vjeruje 83,7% katolika koji najmanje jednom i češće dolaze na misu. Preostalih 16,3% “praktikanata” nije sigurno u uskrsnuće ili u nj ne vjeruje. No, s druge strane, zanimljivo je da trećina onih koji ne idu u crkvu izražava nadu u život poslije smrti.¹⁰

Samospasenjski pak koncept religija Dalekog istoka, tj. vjera u reinkarnaciju, zahvatila je značajno i Hrvatsku. Od naše ukupne populacije 13% prihvaća reinkarnaciju, dok njih 25,3% ne može zauzeti određeniji stav. Oko 60% odbacuje takvo poimanje zagrobnog života. No, ono što je za nas značajno jest

⁹ Podaci su preuzeti iz istraživanja “Aufbruch”. Do sličnog rezultata došlo je i istraživanje Katoličkog bogoslovnog fakulteta “Vjera i moral u Hrvatskoj”: prema tom istraživanju 50,4% građana vjeruje da će “svaki čovjek uskrsnuti dušom i tijelom na kraju vremena”, 23,7% je neodlučnih, a 25,3% izjavljuje kako u tu mogućnost ne vjeruje. Usp. Gordan Črpić - Stjepan Kušar, *Navedeni članak*, str. 548.

¹⁰ Podaci su preuzeti iz istraživanja “Aufbruch”. Anketa Katoličkog bogoslovnog fakulteta “Vjera i moral u Hrvatskoj”, na pitanje *Što mislite da će biti poslije smrti?* dobila je sljedeće rezultate (usp. Gordan Črpić - Stjepan Kušar, *Navedeni članak*, str. 540):

ništa	9,7
ne znam, nisam siguran	26,4
ne mogu znati što ima	21,3
mislim da poslije smrti postoji drugi život	38,2
mislim da se poslije smrti reinkarniram u drugog čovjeka ili neko drugo živo biće	4,0

da čak i 15% onih koji se nazivaju katolicima podržava vjeru u reinkarnaciju, a 17% katolika nema o tom pitanju čvrsti stav. To je ukupno jedna trećina (32%) katolika.¹¹

4. Crkva u Hrvata je tražena

U Hrvatskoj 5% građana izjavljuje da nisu kršteni, a 10% da su kršteni, no nemaju nikakve veze sa svojim crkvenim zajednicama. To znači da je kršteno čak 95% građana. 85% krštenih izjavljuje da ima barem minimalnu vezu s crkvenom zajednicom. S obzirom na ostale sakramente inicijacije, 78% naših građana izjavljuje da su kao djeca bili na prvoj pričesti, a 75% da su krizmani.¹²

Relativno visok postotak hrvatskih građana izjavljuje da želi ključne momente u životu (rođenje, vjenčanje i smrt) popratiti religioznim obredima. Takve želje pokazuju također u velikoj mjeri i ateisti te nereligiozne osobe. To upućuje na isprepletanje kršćanskih obreda i naravne religioznosti te kulturnog naslijeđa. Na pitanje “*osobno smatrate li važnim sljedeće događaje popratiti religijskim obredom?*” dobiveni su pozitivni odgovori u sljedećim postotcima:¹³

	rođenje	vjenčanje	smrt
religiozni	97,7	97,7	98,7
nereligiozni	73,4	65,3	72,7
ateisti	35,1	30,8	44,2
neopredijeljeni	88,4	87,7	92,3
prosjeak	92,6	91,6	93,9

11 Rezultati istraživanja “Vjera i moral u Hrvatskoj”. Usp. Gordan Črpić - Stjepan Kušar, *Navedeni članak*, str. 542-544.

12 Podaci su preuzeti iz istraživanja “Aufbruch”.

13 Rezultati istraživanja “Vjera i moral u Hrvatskoj”. Usp. Gordan Črpić - Stjepan Kušar, *Navedeni članak*, str. 518.

5. Sudjelovanje u nedjeljnoj i blagdanskoj liturgiji

Vrlo bitna kršćanska kategorija, posebice u svjetlu Drugoga vatikanskog koncila, jest euharistija. Ona je izvor i vrhunac života kršćanske zajednice.¹⁴ Zbog toga je važno raščlaniti učestalost dolaženja vjernika na misu. Na pitanje *“Ako se ne uračunaju vjenčanja, pogrebi, krštenja itd., koliko često idete u crkvu na misu?”*, katolici u Hrvatskoj dali su sljedeće odgovore.¹⁵

nikad	14,1%
rjeđe	14,0
više puta godišnje (za velikih blagdana)	29,8
najmanje jednom mjesečno	17,0
tjedno, jednom ili više puta	24,5
dnevno, jednom ili više puta	0,6

Činjenica da još uvijek dobra trećina vjernika (42,1%) najmanje jednom mjesečno dolazi u crkvu, velika je evangelizacijska mogućnost i obveza i za našu crkvenu zajednicu. Obveza postaje ozbiljnijom u svjetlu podataka o dolaženju na misu prateći dobnu strukturu vjernika:¹⁶

¹⁴ Usp. *Sacrosanctum concilium (Sveti sabor)*, konstitucija Drugoga vatikanskog koncila o liturgiji, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993., br. 10.

¹⁵ Rezultati istraživanja “Aufbruch”. U istraživanju “Vjera i moral u Hrvatskoj” pitanje je glasilo *“Ako izuzmemo vjenčanja, sprovode i krštenja, kako često u posljednje vrijeme prisustvujete vjerskim obredima”* i odgovori su bili sljedeći:

1. nikada, praktički nikada	11,1%
2. rjeđe od jednom na godinu	5,6
3. jednom na godinu	5,2
4. samo za vjerske blagdane	31,6
5. jednom mjesečno	16,1
6. jednom tjedno	23,9
7. više od jednom tjedno	6,4

Kako vidimo, rezultati oba istraživanja su gotovo isti.

¹⁶ Podaci su preuzeti iz istraživanja “Aufbruch”.

dolazak na misu	godište rođenja			
	do 1940.	1941.-1960.	1961. i kasnije	ukupan prosjek
ne ide	17,7	14,7	12,3	14,1
povremeno	30,6	42,5	50,5	43,8
mjesečno i nedjeljom	51,7	42,8	37,8	42,1

No, sadržajna strana liturgijskog okupljanja može se naslutiti iz podataka o pristupanju pričesti. Pričesti pristupa godišnje 18,9%, o velikim blagdanima 30%, nekoliko puta na godinu 22,4%, otprilike jednom mjesečno 4,6% i u pravilu kod svake mise 9%, a nikada 17,2% vjernika.¹⁷ Ovdje je očito da naše kršćanstvo ima naglašeni obredni značaj, dok je kakvoća upitna, jer je očito da se tek jedna desetina pričešćuje kod svake mise, a golema većina slijedi tradicionalnu shemu: pojedinačna ispovijed i odmah pričest (30% o velikim blagdanima) i jednom godišnje (18,9%) te nekoliko puta vezano također uz neke velike blagdane uključena i ispovijed (22,4%). Taj podatak govori o stupnju liturgijskog sazrijevanja od Drugoga vatikanskog sabora do danas.

6. Prakticiranje sakramenta pomirenja

Poznato je da su u europskom kršćanstvu u krizu došli smisao i praksa sakramenta pomirenja. U Hrvatskoj,¹⁸ osim što 9,1% krštenika nikad nije pristupilo sakramentu -, 14,1% katkad je pristupilo tom sakramentu, no "više uopće ne ide". Svakih nekoliko godina sakramentu pomirenja pristupi 14,2%, a svakih godinu dana 9,7%. Samo o velikim blagdanima tom sakramentu pristupa 25,3%, nekoliko puta godišnje 12,7%, gotovo svaki mjesec 4,8% i češće 2,5%. Dakle, godišnje se ispovijedi 55% katolika u Hrvatskoj (odnosno 61% punoljetnih katolika). No, potrebno je uočiti da je i ta praksa

¹⁷ Rezultati istraživanja "Vjera i moral u Hrvatskoj". Usp. Marijan Valković, *Navedeni članak*, str. 493.

¹⁸ Rezultati istraživanja "Vjera i moral u Hrvatskoj". Usp. Marijan Valković, *Navedeni članak*, str. 492-493.

na silaznoj stazi, i to do 40% godišnje. S druge strane, dobro je uočiti i shvaćanje same ispovijedi. Čak 21,8% (to je čak petina populacije) potpisuje ideju da im svećenik nije potreban, odnosno da je dovoljno pokajati se pred Bogom (što zapravo govori o prodoru individualizma). 3,4% drži da Crkva smatra grijehom ono što vjernici ne smatraju, 7,4% ne zanima držanje Crkve o moralnim pitanjima, a 36,5% izjavljuje “ništa mi ne stvara problem”. Valja zapaziti da jednoj petini vjernika (20,7%) smeta način ispovijedanja nekih svećenika.

7. Hrvatsko kršćanstvo nedostatno utječe na život i praksu

Na pitanje “*utječe li Vaše vjersko uvjerenje na...*”, dobiveni su sljedeći odgovori:¹⁹

	ne, uopće ne utječe	da, samo malo utječe	ne znam	da, donekle utječe	da, jako utječe	to se ne pita
ponašanje na poslu	32,6	10,1	2,9	23,8	9,7	15,5
vaše odnose prema drugim ljudima	28,9	10,4	2,0	28,5	14,5	15,5
vaše političke stavove	48,0	7,5	4,2	17,3	7,2	15,5

Osim malenoga utjecaja vjerskih uvjerenja na ponašanje na poslu, na odnose prema drugim ljudima i na političke stavove, valja uočiti i smanjenje utjecaja vjerskih uvjerenja Hrvata kroz generacije. Tako unutar generacije rođenih prije 1940. godine ima 14,4% onih koji smatraju da njihovo vjersko uvjerenje “jako utječe” na njihove političke stavove, dok je takvih u generaciji rođenih poslije 1961. godine samo 4,5%. Rezultati istraživanja demantiraju dosta rašireno preduvje-

¹⁹ Podaci su preuzeti iz istraživanja “Aufbruch”.

renje o utjecaju Katoličke crkve u Hrvatskoj na političke stavove građana vjernika.²⁰

Rezultati istraživanja pokazuju da kod visokoobrazovanih vjersko uvjerenje nešto naglašenije utječe na životne stavove u odnosu na druge skupine.

8. Djelomična katehizacija i upitno uvođenje u vjeru

Nužno valja spomenuti i iznenađujući, ali istodobno i zabrinjavajući podatak s obzirom na katehizaciju i uvođenje u vjeru, i to ponajprije mlađih generacija. Naime, rođeni poslije 1971. godine u 26% slučajeva (ili svaki četvrti), nisu pohađali nikakvu vjersku pouku. Daljnjih 28,7% to su činili tijekom nekoliko tjedana, mjeseci ili najviše godinu do dvije. Ukupno više od polovice (54,7%) generacije rođenih poslije 1971. nije imalo duže i kvalitetno uvođenje u sadržaje i praksu vjere. Iz statističkih pregleda uočljivo je da su dužina vjerske pouke i njezina sustavnost odlučujući činitelj i s obzirom na buduće vjerske praktikante i s obzirom na prihvaćanja bitnih vjerskih istina. Drugim riječima, Crkva u Hrvata nalazi se u procesu razvoja opasnosti da se od Crkve udalji preko polovice spomenute generacije. Ta će generacija najčešće ne samo ostati distancirana kad je u pitanju prihvaćanje crkvenog nauka i 'rubna' s obzirom na život crkvene zajednice, nego će takav model vjerničkog života prenositi i na mlađe članove svojih obitelji. Činjenica je još rječitija ako posvijestimo da je upravo ta generacija ona koja sada preuzima i oblikuje društvenu stvarnost u Hrvatskoj.

²⁰ Podaci su preuzeti iz istraživanja "Aufbruch". Iz istog istraživanja, kao ilustraciju, donosimo pregled odgovora na pitanje *Utječe li Vaše vjersko uvjerenje na vaše ponašanje na poslu?*:

	ne, uopće ne utječe	da, samo malo utječe	da, donekle utječe	da, jako utječe
Rođeni prije 1940.	29,5	8,1	22,6	24,0
1941. – 1950.	34,0	11,0	31,7	8,6
1951. – 1960.	30,6	8,5	31,0	14,6
1961. – 1970.	27,0	10,5	29,5	14,3
Poslije 1971.	24,4	13,6	26,8	12,2

9. Kako se u Hrvatskoj shvaća “biti kršćanin”

Postoje različite predodžbe o tome što čovjek sve treba ispu-niti da bi se mogao zvati kršćanskim vjernikom. Navodimo te predodžbe i promatramo stajališta građana Hrvatske u tom pogledu.

Na pitanje “*Da bi se bilo kršćaninom, mora se...*” dobiveni su sljedeći odgovori:²¹

	obvezatno (%)	djelomično (%)	uopće ne (%)
• vjerovati u Boga	86,6	10,8	2,6
• redovito moliti	56,7	33,5	9,6
• svaku nedjelju ići u crkvu	40,6	41,1	18,2
• živjeti prema deset Božjih zapovjedi	76,1	20,4	3,5
• nemati seksualne odnose prije braka	18,8	32,3	48,9
• ne rabiti umjetne metode zaštite od začeca (pilule, kondomi i sl.)	16,9	29,0	54,1
• brinuti o starim ljudima	74,1	20,9	4,9
• biti aktivan suradnik u crkvenoj zajednici	30,8	44,6	24,6
• prema svojim mogućnostima razveseliti znanca	50,4	37,4	12,2
• pružati u svemu svoj maksimum	50,1	36,8	13,1
• pokušavati druge ljude uvjeriti u ispravnost toga da se bude kršćanin	28,6	38,4	33,0
• prilagođavati se trenutačno pretpostavljenima, rukovoditeljima	18,9	33,3	47,9
• birati kršćanske stranke	13,8	23,9	62,3

Dobiveni rezultati pokazuju kako većina građana Hrvatske smatra kako je da bi se bilo kršćaninom potrebno vjerovati u Boga (86,6%). Zanimljivo je uočiti kako se dobiveni rezultati

²¹ Podaci su preuzeti iz istraživanja “Aufbruch”.

manje-više poklapaju s religioznošću i konfesionalnom pripadnošću ispitanika. Naime, 85% njih deklariralo se kao kršćani, 42,1% ih ide najmanje jednom mjesečno na misu, više od 50% njih najmanje jednom tjedno moli. Mnogo manje ih smatra da bi kršćanin morao podržavati i održavati određene moralne norme (posebice one u vezi sa spolnim moralom²²).

10. Izričito sadržajno distancirano kršćanstvo

Očito da je u Hrvatskoj na djelu i idejno i sadržajno vrlo slojevito kršćanstvo. Na izravno pitanje da li se osobno smatra vjernikom gotovo polovina (47,7%) odgovara da vjeruje sve što uči njegova Crkva, no trećina (35,3%) izričito veli da prihvaća dio tog naučavanja. Distanciranost od učenja Crkve je, dakle, nazočna u svijesti naših vjernika, a svaki treći to već i izrijeком formulira. K tome dvije trećine vjernika (64,6%) drži da se može biti katolikom, a da se ne slijedi učiteljstvo Crkve.²³ Ovdje je riječ o naglašenom procesu individualizma kod naših vjernika.

11. U Hrvatskoj prevladavaju tradicionalni vjernici

Na temelju analize podataka o važnosti vjere i prakticiranju mise, dobivamo tri kategorije vjernika u našoj okolini. To su *praktični* vjernici kojima je vjera jako važna za njihov život i koji najmanje jednom tjedno idu na misu. Prema rezultatima na razini Hrvatske takvih je oko 25%. Veći dio pak čine *tradicionalni* vjernici. Njima je vjera također važna, ali misu posjećuju u pravilu blagdanima ili prigodno i čini se da

22 Vrijedi upozoriti na nalaz koji su iznijeli Gordan Črpić, Stjepan Kušar i Ivan Rimac u članku *Neka obilježja situacije laika u našoj Crkvi*, u: *Bogoslovska smotra* 68 (1998), 4, str. 565-588. Prema njima, tek se 17,7% građana Hrvatske ne slaže s izjavom da se "može biti dobar katolik i bez slijedenja papinskih i biskupskih uputa u vezi sa spolnim moralom". 64,6% građana uglavnom smatra kako je moguće biti dobrim katolikom, a da se pritom ne slijedi nauk crkvenog učiteljstva o pitanjima spolnog morala.

23 Podaci iz istraživanja "Vjera i moral u Hrvatskoj". Usp. Gordan Črpić - Stjepan Kušar, *Navedeni članak*, str. 539-540.

je njih oko 50%. Treća kategorija su *nominalni* vjernici, koji se, istina, još uvijek drže katolicima, ali svjesno izjavljuju da vjera ima maleno značenje za njihov život i na misu idu vrlo rijetko, samo na velike blagdane, a možda se radi samo o Božiću i o kojem svetačkom spomendanu (sv. Antuna i sl.). Računa se da takvih ima oko 15% u ukupnoj populaciji. (Oko 10% naših građana se ne izjašnjavaju vjericima).²⁴

Na pitanje *kako prihvaćaju svoju religiju* hrvatski građani daju sljedeće odgovore: iz osobnog uvjerenja i aktivno 22,6% (što se zapravo otprilike poklapa s brojem nedjeljnih posjetitelja liturgijskih slavlja i u tom smislu je i odgovor da vjeru prihvaćaju iz osobnog uvjerenja i aktivno); iz osobnog uvjerenja, ali ne uvijek aktivno 27,8% (što zapravo označuje dio onih koji rjeđe dolaze na liturgijske skupove); iz tradicije i odgoja 40,4%.²⁵ Dakle, i s obzirom na liturgijsku nedjeljnu i blagdansku praksu i s obzirom na način prihvaćanja vjere, u Hrvatskoj prevladava tradicionalni tip vjernika.

12. Kako Hrvati vide budućnost vjere?

Veoma je znakovito vidjeti da je tek svaki treći Hrvat optimist s obzirom na budućnost vjere (ukupno 36%, i to na temelju iskustva 27% i protiv iskustva 9%). Istodobno su pesimisti njih 44% (i to na temelju iskustva 2%, a unatoč viđenom i doživljenom 42%). Ne očekuje promjene svaki peti građanin, tj. 20%. Uspoređujući pesimizam s obzirom na budućnost vjere u tranzicijskim zemljama, Hrvati su na trećem mjestu, i to poslije istočnih Nijemaca (56%) i Poljaka (54%).²⁶ To je svakako izazovan podatak. Ne znači li to da naša Crkva svojim pozicioniranjem u novim društvenim okolnostima ne uspijeva buditi nadu da će vjera biti predmet interesa mladih i da će se njima uspjeti prenijeti vjersko naslijeđe. Vjerojatno na taj pesimizam utječe i opadanje

²⁴ Podaci iz istraživanja "Vjera i moral u Hrvatskoj". Usp. Gordan Črpić - Stjepan Kušar, *Navedeni članak*, str. 555-556.

²⁵ Usp. Marijan Valković, *Navedeni članak*, str. 485.

²⁶ Usp. Miklos Tomka - Paul M. Zulehner, *Religion in den Reformländern Ost(Mittel)Europas*, Schwabenverlag, Wien, 1999., str. 52-59, ovo str. 57, tab. 5.

vjerske prakse kod mlađih, što je uostalom statistička i iskustvena činjenica.

13. U Hrvata je razvijena solidarnost

Prema istraživanju²⁷ kod naših ljudi postoji velika svijest solidarnosti: na osobnom planu čak do 83,4% (visoka osobna solidarnost 37,5% i donekle 45,9%), a na društvenom planu ta je solidarnost 56,8% (visoka 21% i donekle 35,8%). Crkvu kao prirodnog saveznika siromašnih i nemoćnih vidi 57,3%, a 55,2% prepoznaje Crkvu kao odgojiteljicu za solidarnost. No isto je tako činjenica da 32% (odnosno 37,4%) naših ljudi Crkvu ne prepoznaje takvom.

14. Slika o Crkvi u Hrvatskoj i očekivanja

Iznimno je važno da kao Crkva dobijemo povratnu informaciju kako nas ljudi vide i doživljavaju, ali i kakva su očekivanja od Crkve, ne samo vjernika, nego i drugih građana.

²⁷ Preuzimamo podatke iz istraživanja "Aufbruch".

Donosimo podatke o Crkvi u zrcalu hrvatske javnosti.²⁸

Tvrdnje	podržava lijevu tvrdnju (%)	neutralno (%)	podržava desnu tvrdnju (%)	Tvrdnje
Crkva mnogim ljudima pruža duhovnu pomoć	80,2	15,8	4,0	Crkva mnoge ljude duhovno zlostavlja
Crkva je prvenstveno zainteresirana za moć na zemlji	28,8	36,2	35,0	Crkva je prvenstveno zainteresirana za onostrano dobro
Crkva nam ne može reći kako u ovome životu biti sretan	31,4	31,5	37,1	Crkva nam može reći kako u ovome životu biti sretan
Crkva je prirodni saveznik siromašnih i nemoćnih	57,3	32,0	10,6	Crkva je prirodni saveznik bogatih i moćnih
Crkva poštuje svako iskreno uvjerenje (i drugačije)	60,9	26,5	12,6	Crkva ne poštuje ni jedno drukčije uvjerenje
Crkva je tu zato da vodi službu Božju	56,0	31,3	12,8	Crkva je tu zato da pomogne ljudima
Crkva je ostatak prošlosti	19,2	24,1	56,7	Crkva je institucija za sva vremena
Crkva u Hrvatskoj je bogata	42,9	41,1	16,0	Crkva u Hrvatskoj je siromašna
Crkva je zajednica vjernika	72,4	18,9	8,7	Crkva je organizacija pod vlašću biskupa i svećenika
Crkva čovjeka uči istini	74,5	20,3	5,2	Crkva zavarava ljude zabludama
Crkva želi odgajati ljude u ljubavi prema bližnjemu, prema čovjeku	55,2	37,4	7,4	Crkva želi odgajati ljude u ljubavi prema Bogu

Kao što možemo vidjeti iz tablice Crkvu se u nas vidi kao duhovnu pomoćnicu (80,2%) i učiteljicu (74,5%), te kao

²⁸ Podaci iz istraživanja "Aufbruch".

“zajednicu vjernika” 72,4%. Čini se da poimanje Crkve kao “zajednice vjernika” valja obrazložiti u svjetlu preostala dva pojma.

S tri izričaja Crkva u Hrvata je u podjednakim postotcima označena kao ona koja iskreno poštuje druga i različita uvjerenja (60,9%), koja je prirodni saveznik “siromašnih i nemoćnih” (57,3%) jer nastoji odgajati ljude kroz ljubav prema bližnjemu (55,2%).

S druge strane valja uočiti da je gotovo svaki treći ispitanik neutralan s obzirom na odgoj Crkve za ljubav prema bližnjemu (37,4%), savezništvo potrebnih (32%) i poštovanje drukčijeg uvjerenja (26,5%).

Najveću neodlučnost nalazimo kod tvrdnje o bogatstvu Crkve kod Hrvata, gdje je 42,9% mišljenja da je ona bogata, dok 41,1% nema stava.

15. Što građani očekuju od Katoličke crkve?

Veliki dio građana Hrvatske smatra kako Crkva može dati odgovore na moralne potrebe i probleme pojedinaca, na probleme u obitelji i na pitanja o smislu života, što je u skladu s prije navedenom tvrdnjom da Crkva mnogim ljudima pruža duhovnu pomoć (80,2%). Sasvim drukčija je situacija kad su u pitanju aktualni socijalni problemi i pitanja društvenog reda naše domovine, gdje više od polovine građana Hrvatske smatra da Crkva ne može dati odgovor.

Na pitanje “Vjerujete li da Katolička crkva općenito može dati odgovor na...” odgovori su sljedeći:²⁹

	ne (%)	da (%)
• moralne probleme i potrebe pojedinca	30,8	69,2
• probleme u obitelji	31,9	68,1
• pitanja o smislu života	25,6	74,4
• aktualne socijalne probleme naše zemlje	59,9	40,1
• ponovno uspostavljanje javnog reda (u društvu)	63,0	37,0

B. Stil pastoralnog djelovanja

Ovdje bismo trebali bez uzrujavanja i banaliziranja, a najmanje negiranja pozitivnoga, pokušati iščitati prosječnu pastoralnu praksu u našim župama. To naravno ne može ići u detalje, jer bi zahtijevalo dodatna istraživanja. Pristupit ćemo fenomenološki.

2.1. Ekleziologija

Od imenice župa veoma brzo i olako napravili smo pridjev župna i dali mu imenicu zajednica. Htjelo se vjerojatno reći da je na snazi ekleziologija zajedništva i zajednice, *communio*, prema dogmatskoj konstituciji LG.

2.2. Soliranje u pastoralnom radu

Nije nepoznato da postoji siromaštvo s obzirom na timski rad

2.3. Negiranje Božjih darova u drugima

Ne vrednuju se, dosljedno ne zapažaju i ne potiču, a pogotovo ne formiraju ti darovi (karizme koncentrirane, karizme u različitim osobama)

²⁹ Podaci iz istraživanja “Aufbruch”.

2.4. *Nema struktura dijaloga*

I dalje se prosječno vodi monolog

2.5. *Bezimeni vjernik*

Rad u zajednicama je masovan i vjernik nema mogućnosti razviti svoju osobnost, osobnu odgovornost, iznijeti osobna stajališta, dati osobni odgovor.

2.6. *Klerikalna Crkva*

Napetost između klerika i naroda Božjega. Postoje izričiti otpori bilo kvalificiranim vjericima bilo svim drugim vjericima koji mogu nešto reći. Postoje znakovi osjećaja ugroženosti, a to je znak slabih osobnosti kao i zaostajanja u nekim teološko-pastoralnim dostignućima

2.7. *Sakramenti: znakovi vjere ili obilježavanje životnih prekretnica*

Nema uosobljenog pristupa u kojem se ljudskoj osobi, bogotražitelju, pomaže da sebe razumije kao Božju zamisao od koje Bog očekuje dijalog, međusobni savez ljubavi, odgovor ljubavi.

2.8. *Kako izgleda prosječna vjerska formativna ponuda?*

Formativno djelovanje župe koncentriralo se uglavnom na djecu osnovne škole. Srednjoškolsku mladež se uspijeva veoma simbolično okupljati. Odraslijima mladima i studentima ta je ponuda daleko slabija, a njihova prisutnost doista veoma simbolična. Zatim slijedi priprava za ženidbu, kojoj obje strane pristupaju formalistički. Zatim dolazi predkrсна kateheza, koja je svedena na jedan susret. Prema naznakama i on je sveden na tzv. praktične upute. Roditeljski susreti uoči sakramenata inicijacije svode se, ako uopće postoje, na trodnevnicе s misom i propovijedi (da nadoknade izostanke) i 'praktičnim' uputama.

Koliko nam je poznato, osim pokoje udruge ili pokreta s oskudnim brojem sudionika, drugih ponuda za mlade i odrasle, kao ni za stare, nema.

Prevladava model obrednog praćenja životnih prekretnica. Ne postoji sustavna izgradnja za rast i dozrijevanje u vjeri i dobrotvornosti i odgovornosti u Crkvi i društvu.

Naravno, osim redovite nedjeljne liturgije, odnosno deset-minutne povijedi.

II. POLAZIŠTA ZA OBNOVU ŽUPNOG PASTORALNOG DJELOVANJA

1. *Prioriteti evangelizacije*

Izneseni podaci, kako vidimo, s jedne strane ohrabruju (naši ljudi traže Crkvu i imaju određena očekivanja od nje; vjernici u relativno dobrom postotku sudjeluju u liturgijskom i sakramentalnom životu) te pružaju i neke zdrave polazišne točke za pastoralno djelovanje (razvijena svijest solidarnosti). No, s druge strane, više pokazatelja istodobno govori da su vjera i crkvenost hrvatskih katolika u mnogim dimenzijama upitne. Želimo se zapitati što može povesti vjernike i kršćanske zajednice prema većem stupnju kršćanske zrelosti i kako ih voditi prema cjelovitijoj vjeri i produbljenijoj crkvenosti, koja će biti prožeta sviješću suodgovornosti i obnovljenim nastojanjem svih vjernika oko ostvarenja vlastitog kršćanskog poslanja u Crkvi i u društvu.

Čini se da rezultati istraživanja pokazuju da je sustavna evangelizacija odraslih nužna i žurna te da ona treba dobiti središnje mjesto i prednost u pastoralnom djelovanju. Golema većina vjernika završila je svoje vjersko formiranje krajem osnovnog školovanja, tj. oko 14. godine života. U kriznim godinama njihova života crkveno djelovanje nije uspijevalo i dijelom nije moglo biti primjeren sugovornik tih osoba. S druge strane, nije bila moguća sustavna i trajna ponuda evangelizacije odraslih. Istraživanja potvrđuju činjenicu očite vjerske nepoučenosti mnogih vjernika. Dok su proširivali svoje stručno znanje i opću kulturu, vjersko znanje mnogih vjernika ostajalo je na dječjoj razini. Taj raskorak dovodi do sukoba unutrašnjih vrijednosnih svjetova, a kod nekih i do odbacivanja vjere i(li) kršćanske prakse.³⁰ Istodobno, kao

³⁰ Usp. Kongregacija za kler, *Opći direktorij za katehezu*, Kršćanska sadašnjost - Nacionalni katehetski ured HBK, Zagreb, 2000., br. 172-176 (ubuduće ODK); Usp. *Lumen gentium (Svjetlo naroda)*, dogmatska

biskupijska zajednica pozvani smo sve jasnije i zauzetije nastojati da kršćani budu u društvu prepoznatljivi upravo po onome što je specifično za *biti kršćanin*,³¹ te da uspiju izgraditi jasan i transparentan osobni identitet kršćanina i pokazivati sve odlučniju zauzetost u življenju kršćanskih vrijednosti. U suprotnome, sve će više dolaziti do njihova, već primjetnog, izjednačavanja svih religija i sinkretizama različitih oblika. Vjera je dar Božji, ali ona je istodobno i osobni odgovor koji uključuje prethodni osobni i zajednički rast. Zadaća je naše Crkve stvoriti preduvjete za taj rast i trajno unapređivati evangelizaciju odraslih.

Religiozna socijalizacija djece i mladih naglašeno je ovisna o utjecaju obitelji (u 72,8% slučajeva obitelj ima odlučujuću ulogu u oblikovanju vjerskih stavova).³² Djetetu i mladom čovjeku obitelj oblikuje identitet i prenosi mu skup vrednota koji mu ostaje njegova trajna životna baština. Ponajprije se u obitelji uči biti čovjekom, ali i vjernikom. Obitelj se i dalje pokazuje kao prvi i nenadomjestiv odgojni činitelj. No, koliko je nazočan vjerski element u aktualnoj hrvatskoj obitelji, ilustrira npr. podatak o vjeri kao temi razgovora. Tako kod rođenih do 1940. godine vjera je bila predmetom obiteljskih razgovora u 48,2% slučajeva, a kod rođenih do 1960. u samo 22,6% slučajeva. K tome, u obiteljima prve starosne skupine (rođenih do 1940.) vjerski razgovori vođeni su samo povremeno (tj. neredovito) u 39% slučajeva, dok je povremenost obiteljskih vjerskih razgovora u sljedećoj generaciji (druga starosna skupina rođenih do 1960.) porasla na čak 61% obitelji. Prema istraživanjima, samo 5,5% obitelji moli svaki dan i 4,7% nedjeljom. Brak i obitelj u Hrvatskoj također su u određenoj krizi, bilo što se tiče čvrstoće braka (brak se raspada prosječno između svakog četvrtog i svakog šestog sklopljenog), bilo što se tiče plodnosti (po obitelji se rađa

konstitucija Drugoga vatikanskog koncila o Crkvi, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993., br. 31 i 33 (ubuduće LG); AA 24; Ivan Pavao II., *Catechesi tradendae (Prenošenje kateheze)*, apostolska pobudnica o katehezi u naše vrijeme, u *Kateheza 1* (1979), 4, str. 25-46, 2 (1980), 1, str. 35-47, br. 43; CL br. 3.

31 Usp. EN br. 19; LG br. 31; CL br. 3.

32 Usp. Marijan Valković, *Navedeni članak*, str. 486.

prosječno samo 1,5 dijete). Radi svega nabrojenog neizostavan je žuran i sustavan pastoral braka i obitelji.

U evangelizaciji odraslih na poseban se način valja usmjeriti na pastoral sveučilištaraca i intelektualaca, kao sadašnjih i budućih odgojitelja novih generacija i nositelja društvenih zbivanja. Ovdje se nameće i tema kršćanske prisutnosti u političkom životu. Poslanje vjernika laika je svijet. Oni su pozvani izgrađivati kraljevstvo Božje baveći se ponajprije vremenitim stvarima. Pozvani su svjesno, aktivno i organizirano promicati etičke vrijednosti i prednjačiti svojom osobnom dosljednošću u pravednosti i poštenju.³³ To je tim žurnije što se i u Hrvatskoj pojavljuje grubi kapitalizam bez dostatne osjetljivosti za odgovornost i socijalnu pravednost te za socijalnu dimenziju društva. Istodobno treba naglasiti i veliki nedostatak kršćanski formiranih intelektualaca (uzrokovano selekcijom kadra u prošlom sustavu te simboličnim i veoma djelomičnim radom Crkve s mladima).

Svaka peta osoba u istraživanjima je odgovorila da je do svojega vjerskog uvjerenja došla sama (odnosno da nije bila obiteljski religiozno socijalizirana).³⁴ Vjerojatno će taj broj rasti kod mladih generacija, što - uz sve ostale razloge - dodatno upućuje na važnost rada s mladima. Potrebno je da se crkveno djelovanje ozbiljnije uhvati u koštac i s činjenicom gubitka mladih tijekom procesa kršćanske inicijacije, pogotovo s masovnim gubitkom mladih na kraju toga procesa - poslije sakramenta potvrde. Crkveno djelovanje zasad uglavnom ne uspijeva biti kvalitetni asistent u burnim procesima i sugovornik u rastu mladih osoba. Nužno bi bilo studijski ući u problematiku, pratiti razvoj i razviti odgovarajuću evangelizaciju mladih generacija (srednjoškolaca, sveučilištaraca, zaposlenih i brojnih nezaposlenih mladih osoba).

33 Tim je upitniji visok postotak političke nezainteresiranosti velikog dijela vjernika u Hrvatskoj (48,9%). Usp. Izjavu Povjerenstva francuskih biskupa za socijalna pitanja, *Za rehabilitaciju politike*, Kršćanska sadašnjost (Dokumenti 118), Zagreb, 1999., br. 14; *Gaudium et spes (Radost i nada)*, pastoralna konstitucija Drugoga vatikanskog koncila o Crkvi u suvremenom svijetu, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993., br. 42-43.75 (ubuduće GS); CL br. 42.

34 Usp. Marijan Valković, *Navedeni članak*, str. 486.

1. *Prva odrednica: obnoviti viziju o župi (24)*

U ovoj prvoj odrednici nameću se mnoga pitanja, o Bogu, o čovjeku, o Crkvi i napokon o župi.

Zatim je na redu promišljanje o aktualnom stanju svake župe, i to s različitih stajališta, od prakse do sustava vrijednosti, pa preko sudjelovanja i odgovornosti, do slike kako se čovjek vjernik shvaća u župi i u svijetu.

2. *Druga odrednica/konstanta: pretresti prioritete (27)*

Ovdje trijezno valja vidjeti uzročno-posljedične veze pojedinih segmenata. Npr. netko veli da treba ići preko djece do roditelja, drugi će reći obrnuto, od roditelja i drugih odraslih, a djeca će od njih dobivati daleko više.

Prioritet su naši odrasli, s djelomičnošću vjerskih sadržaja, s distanciranošću od vjerskog ponašanja, s vjerom 'kulturnog kršćanstva', odnosno naslijeđenom.

Tu je naravno i izgradnja nositelja župnog života, svjesno i plansko stvaranje evangelizatora.

3. *Treća odrednica/konstanta: obnova župe kroz male skupine (41)*

mladi

stari

žene

obitelji

liturgijske grupe

rastavljeni

4. *Četvrta odrednica/konstanta: obnova službenika (46)*

služitelji Božjeg naroda

đakoni

liturgijski djelatnici

navjestitelji

evangeliziran i svjedočki ispunjen navjestitelj ili pitanje duhovnosti pastoralnih djelatnika,

svima trajna izgradnja i produbljivanje duhovnosti.

5. *Peta odrednica: obnova župnih struktura (48)*

Vidi VĐSB o ŽPV

služitelji Božje riječi

služitelji potrebnima

liturgijski služitelji

služitelji za mlade

služitelji uprave dobara, financije i administracija

obnova i ustanova ŽPV i ŽEV.

6. *Šesta odrednica: obnova kalendara rada (55)*

program za svaku godinu

program za pojedine skupine

katekumenalni duh.

7. *Sedma odrednica: razvijanje osjećaja za poslanost (misiju) (56)*

Rezultat prolaženja stupnjeva evangelizacije trebao bi biti upravo procvjetavanje svijesti poslanja vjernika u svijetu.

8. *Osma odrednica: obnova osobnog i zajedničkog molitvenog života (57)*

Naravno, neprestano i u svim pothvatima osobna i zajednička molitva.

Učiti iz duha katekumenata: (109-113).

Doista bi trebalo daleko ozbiljnije uzeti iskustvo prve Crkve i njezinu metodologiju, prilagođujući je vremenu i prostoru (Hrvatska biskupska konferencija, *Pristup odraslih u kršćanstvo. Upute za ostvarivanje katekumenata u našim prilikama*, Zagreb, 1993.)

Temeljni koraci:

- a) prvi navještaj i prvo buđenje vjere, koje uključuje prve prosudbe i prvo obraćenje;
- b) sustavna kateheza i produbljivanje i obogaćivanje vjere, koje uključuje ozbiljnu prosudbu života i obraćenje;
- c) produbljivanje i bliža priprava na sakramente,
- d) obraćenje, sakramenti i predaja,
- e) produbljivanje vjere ili mistagogija.

Ovo su po sebi naravni stupnjevi religiozne socijalizacije. Antropološki studiji pokazuju slične stupnjeve kod nekršćanskih religija. Pragmatički rečeno, stupnjevi su učinkovit put da se promijeni život i mogu se prilagođavati različitim potrebama u župi. Ali, osim ovog pragmatičkog vidika, katekumenat nam poručuje i slijedeće:

1. Za obraćenje je potrebno vrijeme.

U ponekim župnim programima ima mnogo informativnih susreta i sadržaja, naravno, često nabijenih u nekoliko susreta. Katekumenat si uzima vrijeme i on je proces koji u malim skupinama traži zauzetost i otvara prostor vjerskog iskustva. Biblijska slika “dana” najbolje oslikava katekumenalno vrijeme.

2. Župa se treba usmjeriti na odrasle.

Mnogi programi mogu biti upućeni djeci i obiteljima. Odrasli trebaju postajati zrelima u vjeri. Oni trebaju pomoć župe da bi mogli biti svagdanji navjestitelji svjedočenjem i riječju.

3. Sakramenti i obraćenje.

Naslijedili smo naglašavanje sakramenata kao obrednog izražavanja našeg obraćenja. Istodobno bi pak, poput prvih katekumena, trebalo u njima vidjeti i doživljavati milost saveza koja nastaje s Bogom i u Isusovu tijelu.

4. Malo je lijepo.

Anonimnost i masovnost čini gotovo nemogućim da se razvija pravo zajedništvo i zajednica i da se podjeljuje vjersko iskustvo. Upravo male skupine omogućuju darivanje vlastite vjerske povijesti, iskustva s Bogom i zato u svim župama treba ići prema takvom načinu rada.

5. Kooperativnost različitih službi.

Obraćenja se zbivaju u katekumenatu jer su upregnuti darovi i naponi mnogih vjernika. Obrednik predviđa da u procesu katekumenata sudjeluju navjestitelji riječi, osobni vodiči (kumovi?), koji vode skupinu i stvaraju zajedništvo, a sve u pravcu stvarnog obraćenja.

6. Zajednica je sakrament Božje prisutnosti.

Ulazak u katekumenat sinonim je za ulazak u zajednicu. Zajednica se vidi kao tabernakul Božje prisutnosti i središte Božje mudrosti, spasenja i istine. Tako obraćenje Isusu i Kraljevstvu uvijek je po Kristovu tijelu.

7. Duhovnost je pashalne naravi.

Katekumeni upozoravaju ostale članove zajednice na pravu krsnu duhovnost. Kršteni smo u smrt Kristovu i tako ćemo imati udjela u njegovu uskrsnuću. Pravo obraćenje je život, smrt i uskrsnuće po Isusu sa Isusom i u Isusu ponovno i ponovno.

8. Obraćanje je djelo Duha Svetoga.

Tijekom procesa katekumenata njegovi službenici stvaraju ozračje u kojem može doći pravo obraćenje, ali pravi činitelj obraćenja je Duh Sveti. O tome se u katekumenima obnavlja svijest kao i ovisnost obraćenja o daru Duha.

9. Nastaje iskustvo međusobnosti službi.

Katekumeni su lijep primjer kako se može i treba primati od župnih navjestitelja. Oni su se, naime, kao već obraćeni, stavili u službu braće na putu vjerskog sazrijevanja.

10. Prosudba je životni dio obraćenja.

Trenutačno zadovoljstvo i brzi rezultati toliko su prisutni u našoj kulturi da često takav pristup prenosimo i na područje vjere. Često mislimo da će neki religiozni program tako brzo dovesti do rezultata kao kad sameljemo i skuhamo kavu. Pravo duhovno sazrijevanje i rast zahtijevaju udio u traženju, produbljivanju, ispravljanju i ponovnom nalaženju puta. Prosudba je lagano i molitveno promatranje zajednice, životna je za onoga tko želi preuzeti neku službu u zajednici kao i onoga koji treba biti nadležan nadziranju rasta u vjeri drugih.

Više od *ad verbum* katekumenat župa treba zadobiti katekumenalnu narav. Tada će ona u sve svoje djelatnosti unositi logiku katekumenata.

Nastaje pitanje kako u kalendaru rada (vidi br. 6) na različite zahvate u župnom životu primijeniti dinamiku katekumenata.

Ovo bi mogli biti koraci ili stupnjevi:

1. evangelizacija (kerigma?) i buđenje vjere kojem slijedi obraćenje;
2. sustavna kateheza
3. uvođenje u učeništvo
4. slavljenje sakramenata
5. osobno navještanje (111).

Iz Reda uvođenja odraslih u kršćanstvo može se naučiti slijedeće (112-113):

1. Obraćanje treba vremena.
2. Župa se treba usmjeriti odraslima.
3. Sakramenti i obraćenje.
4. Malo je lijepo.
5. Različite službe i službenici trebaju funkcionirati kooperativno.
6. Zajednica je sakrament Božje prisutnosti.
7. Duhovnost je po svojoj naravi pashalna.
8. Obraćanje je djelo Duha Svetoga.
9. U pravoj službi postoji uzajamnost.
10. Rasuđivanje je vitalni dio obraćenja.

Radi se i o tome da nije moguće radikalno neku zajednicu promijeniti, jer je ona živi organizam i u stalnom je procesu ulaženja novih članova, njihova rasta, ali isto tako i određenih osipanja i slabljenja u vjeri drugog dijela članova. Unutar tog sustava valja razvijati novi, koji bi omogućio određenom broju, a postupno što većem, sazrijevanje u vjeri, rast u vjeri.

Naš najveći problem su oni vjernici koji su djelomično ili površno inicirani u vjeru i zajednicu. Kod njih je vjera većim dijelom sastavnica naslijeđa, a manjim osobni izbor, pogotovo nedostaje osobni odabir isusovskog sustava vrijednosti.

Župa ovakvog sustava i sastava nije u mogućnosti ponuditi programe niti pratiti drugačiji oblik vjerskog rasta i urastanja. Drugim riječima, nužni su novi programi, novi pristupi i novi djelatnici.

Ostvarivanje nove evangelizacije traži da:

- pojasnimo ciljeve pastoralnog rada, tj. kakav vjernik, kakva Crkva;
- kako sve to postići, tj. odgovoriti na pitanje što, tko, kada?
- za sve prigode nuditi alternative za one koji žele neku zgodu drugačije slaviti...
- od pojedinca zajednici;
- od malih skupina ka zahvaćanju zajednice.

2. Evangelizacija - inkulturacija

U svim tim procesima treba doista uvijek imati pred očima i dimenziju doprinosa razvoju društvene zajednice u kojoj se konkretno živi i radi.³⁵ To je zadaća utjelovljenog kršćanstva i evangelizacije nadahnute Duhom Isusa Krista, pa tako i naše crkvene zajednice.

U tom kontekstu potrebno je na umu imati da se crkveno djelovanje u Hrvatskoj još uvijek shvaća "sakristijski". Naime, postoji nepoželjnost crkvenog izjašnjavanja o pojedinim pitanjima su u provedenim istraživanjima veoma visoki. Dok se čini da bi donekle moglo biti razumljivo što građani ne žele javno izjašnjavanje Crkve npr. o pobačaju (43%) i o izvanbračnim odnošajima (46%), teško je shvatljivo da čak 47,9% građana Hrvatske ne želi da Crkva govori o nezaposlenosti, 36,9% ne želi da progovara o sve većim socijalnim razlikama u društvu, 60,8% ne želi da Crkva diže svoj glas u prilog marginaliziranih društvenih skupina, čak 79,3% ne želi da se Crkva osvrće na politiku vlade, a 68,6% da kritički vrednuje stil i sadržaj sredstava društvenog priopćavanja. Još uvijek je nazočan i stav (naslijeđen iz komunističkog sustava) koji crkveno djelovanje želi zatvoriti u usko crkveni prostor i Crkvu odstraniti iz društvenog života.³⁶ No, možda se u tim podacima krije, među ostalim, i jedna, ne do kraja artikulirana,

³⁵ Usp. CL br. 36; GS br. 40.

³⁶ U drukčijoj formulaciji istraživanja Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, ima li pravo govoriti, odgovori su drukčiji, ali se opet u 65,6% Crkvi negira pravo da govori o politici vlade, 42,8% o eutanaziji i 39,1% o kontracepciji (usp. Gordan Črpić - Stjepan Kušar, *Navedeni članak*, str. 552).

poruka našoj Crkvi da je hrvatska javnost do sada nije uspjela doživjeti kao kompetentnog sugovornika?

Istraživanja i biskupijsko savjetovanje ostvareno u pripremi Prvoga sinodalnog zasjedanja pokazuju da je dio sadašnjih aktivnih vjernika sazrijevao i da se formirao upravo putem određenih crkvenih pokreta i udruga.³⁷ S druge strane, čini se da je ipak u nas Crkva još uvijek monolitna te da u njoj nisu dostatno zaživjeli otvorenost za različitost i za nužan pluralizam, što unosi dinamičnost unutar crkvenih zajednica i u kršćanski doprinos u društvu i za društvo.

Posebno važno pitanje evangelizacije je kultura. Pojam *kultura* općenito "označuje sve ono čime čovjek izgrađuje i razvija mnogostruke svoje duševne i tjelesne darove te nastoji da spoznajom i radom sebi podvrgne svijet; čini sve čovječnijim društveni život, i to u obitelji kao i u cijelom građanskom društvu, moralnim napretkom i napretkom institucija; konačno, tokom vremena izražava, saopćava i čuva u svojim djelima velika duhovna iskustva i težnju da služe napretku mnogih, dapače i cijelog čovječanstva."³⁸ U tom vidu može se reći da je kultura plod čovjekova traženja vlastita identiteta, ali istodobno i pokušaj čovječjeg izricanja istine o samome sebi. Stoga, različiti oblici stvaralaštva, oblikovani u različitim kulturama koje čovjek ostavlja iza sebe, zapravo očituju i njegovo traženje Boga. Tako se u kulturi izriče najdublje ljudsko stremljenje i traženje ljudskog duha. No, između evanđeoskih poruka i kulture našeg vremena dogodila se drama rascjepa.³⁹

Literatura:

Pero Aračić, *Pastoralne vizije i pastoralna usmjerenja*, u BS (2000), br.3-4.

Pero Aračić, *Kairos der Pfarrgemeinde. Wege zur Gemeinde der Mitverantwortlichen*, u: Isidor Baumgartner, Christian Friesl, Andras Mate-Toth, (izdavači): Den Himmel

³⁷ Usp. CL br. 29; 56; AA br. 18-21.

³⁸ GS br. 53.

³⁹ Usp. EN br. 20.

offen halten. Ein Plädoyer für Kirchenentwicklung in Europa, Tyrolia, Innsbruck, 2000., str. 265-276.

Pero Aračić, *Prezbiter pred izazovima posebnih vidova pastoralnog djelovanja*, u: *Diacovensia* 7 (1999), str. 43-62.

Patrick J. Brennan, *The Evangelizing Parish. Theologies and Strategies for Renewal*, Tabor, Valencia 1987., str. 23-61, 109-113.

RENEWING CONTRAST: "CLASICAL (INHERITED) AND "NEW" APPRECIATION OF PARISH PASTORAL SHAPING

Summary

When at the time-crossroads, as the turn of the century is, then usually a final "reckoning" is made. The Church itself also ponders upon its two thousand-year existence and activity. This work, proving its assertion by very recent research data of religious situation in Croatia, suggests that it is necessary to 1. reconsider some basic concepts with pastoral workers as the ones about man, God of Jesus Christ, the Church and the sacrament; 2. give priority to some fields of Church (adults, family, university students and some marginal and special groups); 3. make a shift regarding the methods of work, turning to personalization, i. e. reversing anonymity and massive scale in favour of subject and his share in co-responsibility in the life and work of a christian community, putting emphasis on such co-responsibility structures as various boards and parish communities; 4. have the Church in the position of a subject participating in the creation of social value atmosphere; hence the importance of its message and solidarity structures, prophetic criticism inside the Church itself and towards society, articulate and communicatively good presence in media as well as continual dialogue with culture. We believe that, with such orientations, it is possible to increasingly draw closer to identity, to be Jesus' follower and his Church.